

CHET EL KAPITALI ISHTIROKIDAGI KORXONALARNI BOSHQARISH MEXANIZMI VA XUSUSIYATLARI

Ilmiy rahbar: Andijon davlat texnika instituti

“Buxgalteriya hisobi va menejment” kafedrası

katta o‘qituvchisi Yulchiyev Erkinjon

Isaqjonov Dilyorbek G‘ulomjon o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti

“Menejment” yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining boshqarish mexanizmi va xususiyatlari tahlil qilinadi. Chet el investitsiyalari iqtisodiyotga jalb qilinganida, mahalliy va xorijiy aksiyadorlar o‘rtasida samarali boshqaruv tizimi va strategiyalarni ishlab chiqish zarurati yuzaga keladi. Maqolada bu turdagi korxonalarining kapital tuzilmasi, boshqaruv strukturalari, qaror qabul qilish jarayonlari, huquqiy va tartibga solish masalalari, moliyaviy va foyda taqsimoti, kadrlar boshqaruvi va texnologik innovatsiyalar kabi muhim jihatlari ko‘rib chiqiladi.

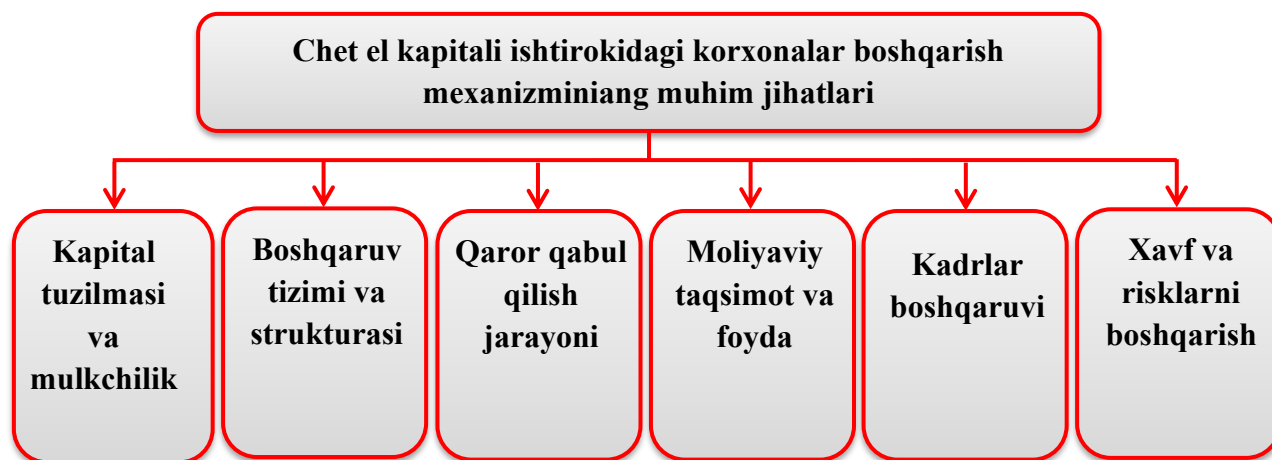
Kalit so‘zlar: Chet el kapitali, boshqaruv mexanizmi, qo‘shma korxonalar, xorijiy investitsiyalar, mulkchilik tuzilmasi, boshqaruv strukturalari.

Kirish. Hozirgi kunda iqtisodiy rivojlanish jarayonlari doirasida chet el kapitali ishtirokidagi korxonalar jahon iqtisodiyotida muhim o‘rin tutmoqda. Ushbu korxonalar, asosan, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali mahalliy bozorlarni rivojlantirish va yangi texnologiyalarni o‘zlashtirish imkoniyatlarini yaratadi. CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalar – bu xorijiy va mahalliy investorlar o‘rtasidagi hamkorlikni ifodalovchi tashkilotlar bo‘lib, ularning boshqaruv mexanizmi ko‘plab o‘ziga xos jihatlarni o‘z ichiga oladi.

Mazkur maqolada chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining boshqarish mexanizmi va hususiyatlari, xususan, kapital tuzilmasi, boshqaruv tuzilmalari, qaror qabul qilish jarayoni, kadrlar boshqaruvi, moliyaviy taqsimot va texnologik innovatsiyalar kabi asosiy jihatlar tahlil qilinadi [1]. SHuningdek, ushbu korxonalarining lokal va global bozorlarga moslashuvining muhim jihatlari va ular bilan bog‘liq bo‘lgan risklarni boshqarish masalalari yoritiladi(1-rasm):

CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalar, odatda, xorijiy va mahalliy aksiyadorlarning ulushlaridan iborat bo‘ladi. Xorijiy investorlar o‘z kapitali bilan nafaqat moliyaviy resurslar, balki texnologiya, boshqaruv tajribasi va global tarmoqlarga kirish imkoniyatlarini ham olib keladi [2]. Mahalliy aksiyadorlar esa o‘zining bozor bilimlari, resurslari va siyosiy aloqalari bilan qo‘shiladi. SHunday qilib, korxonaning kapital tuzilmasi nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy sharoitlarga ham bog‘liq bo‘lishi mumkin.

1-rasm.Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalar boshqarish mexanizmining muhim jihatlari.

Xorijiy kapital ishtirokining miqdori davlatlararo siyosatlar va qonunchilikka qarab farq qiladi. Ayrim davlatlar strategik tarmoqlarda xorijiy investitsiyalarni cheklashlari mumkin, masalan, energiya, axborot texnologiyalari yoki mudofaa sanoatida. SHuning uchun, korxona tuzilmasi va uning boshqaruvi, shuningdek,

chet el kapitalining ishtiroki qonunlar bilan belgilangan normativlarga bog'liq bo'ladi.

CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalarda boshqaruv tizimi odatda ikkita asosiy elementdan iborat bo'ladi: mahalliy va xorijiy menejment. Bu tuzilma, o'z navbatida, qaror qabul qilishda ikki tomonning manfaatlari va ehtiyojlarini hisobga olishni talab qiladi. Boshqaruv kengashining tarkibi hamda strategik qarorlar qabul qilish jarayoni hamkorlar o'rtasidagi kelishuvlarga asoslanadi.

Odatda, xorijiy investorlarda kompaniyaning strategik rivojlanishi bo'yicha katta ta'sir kuchi bo'ladi, chunki ular uzoq muddatli yondashuvlarni ko'proq qadrlashadi. Mahalliy menejment esa kunlik operatsiyalarni, ichki bozordagi o'zgarishlarni va ijtimoiy-madaniy muhitni hisobga olgan holda boshqaruvni amalga oshiradi [3]. SHunday qilib, boshqaruv tizimi ikkita tizimni – mahalliy va xorijiy integratsiya qilishni talab qiladi.

Qaror qabul qilish jarayoni chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarda ko'pincha murakkab bo'ladi, chunki bu jarayonlar ko'plab bosqichlarni va manfaatdor tomonlarni o'z ichiga oladi. Xorijiy investitsiyalar ko'plab hollarda global strategiyalarni talab qiladi, shu bilan birga mahalliy sharoitlar va bozorni o'rganish ham muhimdir.

Boshqaruv kengashi odatda eng yuqori darajadagi strategik qarorlarni qabul qiladi, masalan, kengayish rejalarini, yangi bozorga kirishni yoki yangi mahsulotlarni ishlab chiqishni. Mahalliy menejment esa operatsion darajada qarorlar qabul qiladi, bu esa kompaniyaning kundalik faoliyatini, marketing strategiyalarini va operatsion samaradorligini boshqarish uchun zarur [4].

Kadrlar boshqaruvi chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarda ko'plab murakkabliklarni keltirib chiqaradi. Mahalliy va xorijiy madaniyatlar o'rtasidagi farqlar, turli ish yondashuvlari va mehnat bozoridagi normativlar boshqaruv tizimini qiyinlashtiradi. SHu sababli, xorijiy investitsiyalar kadrlar tayyorlash,

treninglar o'tkazish va madaniy integratsiya orqali lokal va xalqaro xodimlar o'rtasidagi farqlarni kamaytirishga harakat qilishi zarur.

Mahalliy menejment, odatda, o'zining mahalliy xodimlarini yaxshi tushunadi va ularni boshqarishda katta tajribaga ega. Xorijiy menejment esa global tajriba va boshqaruv metodologiyasini olib keladi. Bu integratsiya ham ijobiy, ham salbiy ta'sirlar ko'rsatishi mumkin, shuning uchun bu masalani ehtiyotkorlik bilan boshqarish zarur.

Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalar ko'plab xavf va risklarga duch kelishadi. Siyosiy va iqtisodiy o'zgarishlar, valyuta kurslarining tebranishi, mahalliy qonunchilikning o'zgarishi – bularning barchasi kompaniyaning faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, madaniy farqlar va xorijiy investorlar bilan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy moslashuv muammolari ham risklarni yaratadi.

Xavfni boshqarish uchun ko'plab chet el kapitali ishtirokidagi korxonalar sug'urta, diversifikatsiya, xedjirlash va boshqa risklarni kamaytirish vositalaridan foydalanadi. Yaxshi rejalashtirilgan strategiyalar va kuchli boshqaruv tizimi bu xavflarni minimallashtirishga yordam beradi.

Xulosa. Yuqoridagi fikr va mulohazalardan kelib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, qayd etilgan muhim jihatlardan muntazam va tizimli foydalanish chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarning boshqarish mexanizmini yaxshilash, samaradorligini oshirishda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Avdyeyeva, N. N.** (2018). *Chet el investitsiyalari va ularning iqtisodiyotdagi o'rni*. - Tashkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti.
2. **Davies, H., & Walters, P.** (2004). *Managing Multinational Enterprises: Strategy and Structure*. Oxford: Oxford University Press.
3. **Makhmudov, B. R.** (2017). *Xorijiy kapital va uning iqtisodiy ta'siri*. - Tashkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
4. **Shenkar, O., & Luo, Y.** (2004). *International Business: Theories, Policies, and Practices*. New Jersey: Pearson Education.